

Тернопільська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 3
з поглибленим вивченням іноземних мов
Тернопільської міської ради
Тернопільської області

*На VIII міський конкурс
«Парадигма освітніх інновацій - 2021»,
напрямок «Самооцінювання,
взаємооцінювання здобувачів освіти в
закладі»*

МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

*Роботу підготувала
вчитель початкових класів
Тернопільської спеціалізованої школи
І-ІІІ ст. № 3 з поглибленим вивченням
іноземних мов
Дунець Ірина Романівна*

Тернопіль 2020

*Однією з найважливіших
особливостей творчості педагога є те,
що об'єкт його праці – дитина –
постійно мінлива, завжди нова,
сьогодні не та, що вчора.
Наша праця – формування людини, –
і це накладає на нас особливу, ні з чим
не порівнянну відповідальність.*
В. О. Сухомлинський

Уявімо звичайну класну кімнату в школі. Тут усе влаштовано так, щоб учителю було зручно «давати знання», а діти мають слухати і виконувати. Така модель навчання породжує необхідність постійного контролю.

Основна ідея традиційної школи, яку часто не озвучують, але саме вона є основою дій педагога – все треба контролювати. Хто не виконав домашнє завдання, хто не заповнив щоденник, хто не вивчив вірш, хто не розв'язав рівняння. Кожен крок слід контролювати, оцінювати – інакше нічого не робиться.

Від батьків школа також потребує постійного контролю. «Ви погано контролюєте свою дитину!» – дорікає вчителька батькам. Зазвичай більшість з того, що робить учитель, він робить саме задля контролю. Іноді складається враження, що діти приходять до школи, аби щось продемонструвати вчителю. За такої системи діти відчувають страх перед оцінкою.

Початок третього тисячоліття в Україні ознаменовано позитивними змінами в освіті, а саме методологічною переорієнтацією навчання на особистісний розвиток кожного учня, курс на компетентнісну освіту, зміною підходів до оцінювання навчальних досягнень школярів, але питання ефективної моделі реалізації компетентнісного навчання потребує свого практичного втілення. Однією з таких проблем є **підвищення ефективності і системи контролю та оцінювання учнів.**

Контроль і оцінювання в процесі навчання молодших школярів є одним із найважливіших засобів мотивації й стимулювання навчально-пізнавальної діяльності. Позитивна оцінка сприяє розкриттю перспектив успіху в дитини,

створює і підтримує позитивний емоційний настрій, викликає бажання вчитися, формує адекватну самооцінку. Негативна ж оцінка у молодших школярів викликає невдоволеність, зневіру, небажання вчитись, призводить до зниження самооцінки.

Видатний педагог В.О.Сухомлинський стверджував, що правильно організована перевірка і оцінка знань учнів являє собою обмін духовними багатствами, передачу їх із розуму в розум, із серця в серце. При такому контролі в дітей формується бажання не тільки самим добре підготуватися до уроку, належним чином відповісти, а й допомогти в цьому товаришам.

Перевірка знань, оцінки й оцінних суджень – це тема, яку вчителі найбільше обговорюють між собою на перервах, різноманітних засіданнях, педрадах і семінарах та навіть так просто зустрівшись у вчительській. Дотримуючись різних підходів до проблеми, майже всі вчені схильні вважати, що школа повинна сприяти особистісному розвитку учнів, а також бути компетентною в основних галузях життя. Саме тому посилення уваги до проблеми контролю знань можна пояснити не тільки бажанням визначити ступінь підготовленості учнів, рівень якості викладання, але і потребою вдосконалити всю систему навчання.

Багаторічний досвід роботи доводить, що саме безбальне оцінювання учнів початкових класів створює умови гуманного навчання: навчання без страху помилитися, без заздрощів, пригнічення та образ. Проте дуже важливо в цих умовах правильно оцінити роботу учнів на уроці. Оцінка повинна **сприяти формуванню внутрішньої мотивації в навчанні та адекватної самооцінки, уміння самостійно оцінювати результати власної навчальної діяльності, збереженню психофізичного здоров'я, вихованню в кожного учня почуття поваги до себе, самозадоволення, прагнення розширювати свої здобутки.**

Концепцією Нової української школи передбачено зміну процесу оцінювання – відтепер воно не каратиме учнів, не ранжуватиме їх, а допомагатиме аналізувати індивідуальний прогрес учня і планувати індивідуальний темп навчання, тобто буде рекомендаціями до дії. Таке

оцінювання називається **формувальним** (те, яке формує навчальний процес). Однією з його стратегій є розвиток самостійності та взаємодії учнів. При впровадженні формувального оцінювання учні завжди знають, що вони мають вивчити, і якщо вони можуть зрозуміти матеріал та виділити аспекти, над якими потрібно працювати, то засвоюють його значно ефективніше, ніж у ситуації пасивного сприйняття та механічного виконання завдань без усвідомлення їх значення та навчальної цілі.

Вивчаючи досвід вітчизняних і зарубіжних педагогів, дійшла до висновку, що починати реалізовувати стратегії формувального оцінювання краще з оцінювання однокласників, щоб потім застосовувати ті ж критерії до своєї роботи. Адже, взаємооцінювання дає змогу точніше зрозуміти таку ціль та критерії успіху під час аналізу роботи товариша.

Розглянемо, як я впроваджувала взаємооцінювання, які виробила правила та як формулювала завдання здобувачам освіти.

Перед взаємооцінюванням я розповідала учням, що:

- ✓ взаємооцінювання – це партнерська взаємодія, коли учні допомагають один одному покращувати свої навчальні результати;
- ✓ взаємооцінювання не передбачає порівняння себе з іншими;
- ✓ взаємооцінювання означає порівняння власного поточного рівня успішності із попередніми показниками.

У своїй роботі я використовую такі правила взаємооцінювання:

1. Учитель формулює чіткі критерії для взаємооцінювання.
2. Учні виявляють повагу до партнера, коректно добираючи слова і способи побудови коментарів.
3. Активно слухають.

З досвіду роботи, вважаю найефективнішими такі **завдання на взаємооцінювання:**

- 1) перевірка домашнього чи виконаного на уроці завдання за задалегідь розробленими критеріями оцінювання, які вчитель може створити самостійно,

розробити спільно з учнями відповідно до прикладу роботи або розробленими учнями самостійно;

- 2) перегляд виконаного завдання однокласником та надання коментаря відповідно до стратегії 3 – 2 – 1 (3 позитивних моменти, 2 уточнюючих запитання та 1 ідея для покращення);
- 3) взаємооцінювання письмових відповідей (учень переглядає роботу однокласника і наприкінці аркуша записує короткий відгук, доповнюючи відповідь: *«Причиною зазначених подій є...»*, *«Варто назвати такі факти, як ...»*, *«Необхідно доповнити, що ...»*, *«Альтернативним алгоритмом розв'язання задачі міг би бути...»* і т. д.);
- 4) перегляд виконаного завдання однокласника з використанням контрольних списків.

Коли учні опанували прийоми взаємооцінювання, я починаю впроваджувати **самооцінювання**. Самооцінка – вагомий інструмент підтримки самостійності учнів та їх незалежності від впливу вчителів. Учні, які можуть реально оцінити себе, отримують чітку картину власних досягнень і менше відчувають себе невпевненими. Дуже важливо передавати контроль над процесом навчання самій дитині, допомагаючи їй розвинути здатність до самоконтролю, складовою якої є навички самооцінювання. Адже за допомогою самооцінювання діти вчать критично оцінювати власний прогрес та розвиток навичок, виявляти прогалини і розуміти, куди рухатися далі, покращувати продуктивність і, зрештою, бути відповідальним за власні процеси навчання.

Як почати рухатися в цьому напрямі?

Я виділила **два** можливі **шляхи**:

- ✓ трансформувати щоденне оцінювання дітей учителем в якісний зворотний зв'язок;
- ✓ системно запроваджувати рефлексію як невід'ємний елемент у процес навчання.

Останнє, на мій погляд, можливо тільки в разі зміни балансу між роллю педагога й учня на уроці – від уроку, на якому головну роль відведено вчителю,

треба переходити до уроку, на якому головним є учень. Дитина тільки тоді матиме що оцінювати, коли сама буде активним учасником уроку.

В своїй роботі я використовую такі **умови самооцінювальної діяльності**:

- ✓ критерії для кожного конкретного випадку розробляю спільно з учнями (даю чіткі вказівки і пояснення);
- ✓ у класі створюю атмосферу довіри та взаєморозуміння, необхідне психологічне налаштування учнів щодо аналізу власних результатів;
- ✓ розроблена процедура забезпечує ситуацію, за якої критерії оцінювання учням відомі: вони самостійно співставляють їх із власними результатами, роблячи при цьому відповідні висновки про ефективність своєї роботи;
- ✓ створюю підґрунтя для вироблення учнями власної програми оцінювання на наступний етап навчання з урахуванням отриманих результатів.

Коли дітям надається можливість обміркувати те, що вони вивчили, учні розуміють, що вони вже чогось досягли або знають щось, чого раніше не знали. Дитина переглядає свої роботи і бачить певний поступ, отримує конкретне свідчення свого знання. Самооцінка й оцінка інших не обов'язково мають збігатися, але обов'язково оголошуватися на спільних зустрічах, аналізуватися та обговорюватися. Учень не може бачити себе очима вчителя, тому різні точки зору повинні бути викладені та обговорені. Таким чином можна усунути непорозуміння та труднощі в оцінюванні. Крок за кроком учні навчаються оцінювати свою власну компетентність, реагувати у відповідь, сприймати оцінку інших та обговорювати її. Завдяки такому покроковому підходу до формування самооцінки учні відповідним чином сприймають оцінку інших. Замість виснажливої боротьби з труднощами, я аналізую з дітьми причини, що лежать в їх основі, та намагаюся їм запобігати, обговорюю разом із учнями можливі шляхи їх подолання за допомогою заходів підтримки або створення спеціальних завдань. Тому, учні не відчують себе в їхньому полоні, натомість вони вчаться розвивати індивідуальні стратегії для їх подолання.

Я вважаю, що успіх навчання залежить від регулювання самого навчального процесу, аналізу помилок, у якому спільно беруть участь учитель і учні.

В оцінювання навчального процесу я включаю:

- ✓ спостереження;
- ✓ коротке щоденне тестування;
- ✓ підсумковий тест після вивчення теми.

У результаті спостереження, аналізу способів роботи над завданнями та джерелами помилок формуються цілі, які я ставлю перед учнями або учні визначають самостійно.

Я зрозуміла, що тести, які оцінюють процес навчання, діють як індикатори, вони надають можливість мені та учням перевірити рівень досягнень.

Існує багато способів і прийомів, щоб здійснювати самооцінку і взаємооцінку. На мою думку, найефективнішими є такі **практичні методи**:

1. Відображувальний журнал (Reflective journal).

У ньому учні фіксують свої досягнення, пропозиції щодо покращення своєї роботи і цілі. Наприкінці кожного дня прошу учнів приділити 2-3 хв для заповнення журналу про те, що вони дізналися. Пропоную залишати відгуки в журналах однокласників. Я також залишаю свої нотатки та коментарі.

Пропоную дітям такі підказки для самооцінювання:

- ✓ перерахуйте 5-10 фактів, які ви дізналися, вивчаючи нову тему;
- ✓ напишіть про найцікавіше, що ви дізналися сьогодні;
- ✓ назвіть одну чи дві речі, про які б ви хотіли дізнатися більше;
- ✓ що викликало проблеми з розумінням;
- ✓ назвіть способи, за допомогою яких ви могли б краще зрозуміти тему;
- ✓ чи є справедливою оцінка вашої роботи;
- ✓ що вдалося найкраще оцінити;
- ✓ що оцінили не так успішно;
- ✓ що було найважчим;

- ✓ що було найважливішим, що дізналися, виконуючи це завдання з самооцінювання;
- ✓ Якби у вас було більше часу для виконання завдання, чи змінили б ви щось? Що саме змінили і чому?

2. Самооцінювання у груповій роботі.

Учень коментує свій внесок у роботу в команді та спільну роботу над результатами діяльності. (Додаток 1).

3. Картки із запитаннями.

Наприкінці кожного дня або тижня пропоную учням дати відповіді на короткі запитання, які можна надрукувати на картках. Наприклад:

- ✓ Три речі, які я дізнався.
- ✓ У мене два запитання.
- ✓ Одна річ, яку я не зрозумів.
- ✓ Що мені було найцікавішим.

4. Малювання.

Пропоную учням намалювати етапи процесу або створити комікс для зображення своїх здобутків.

5. Опитувальний лист. (Додаток 2).

6. «Зіркове небо».

Я готую макет неба (для цього підійде будь-який великий аркуш паперу) і вирізаю зірки. Це можна доручити зробити й учням, що є навіть кращим варіантом. Зірки великого діаметру – теми навчальних занять. Їх прикріплюю в кінці заняття. Зірочки маленького діаметру та різного кольору – аспекти навчальної діяльності учнів на окремому занятті. В кінці уроку пропоную учням оцінити власну навчальну діяльність. Кожен учень прикріплює свої зірочки навколо «зірки-теми», коментуючи результати власної роботи. Чим ближче учень прикріплює свої зірочки до великої «зірки-теми», то ефективнішим аспект навчальної діяльності учнів на уроці. Я думаю, що таке «зіркове небо» – корисна візуальна форма, що дозволяє як вчителю, так і учням оцінити ефективність вивчення тематичного блоку в цілому.

7. Есе.

Пропоную дітям написати есе, в якому вони у вільному стилі записують свої думки. Це можуть бути думки про хід якоїсь навчальної справи, найбільш ефективні прийоми, використані на уроці, нові важливі думки чи питання, які йшли врозріз із особистими переконаннями.

Найчастіше використовую такі **прийоми самооцінювання** :

1. Перевір себе.

Вже з перших уроків привчаю дітей до самоперевірки. Учні самостійно виконують завдання, потім відкриваються правильні відповіді, написані на дошці. Діти звіряють, біля правильної відповіді ставлять знак «+», біля хибної – знак «-». Підраховують кількість правильно виконаних завдань.

2. Взаємоперевірка.

Об'єдную учнів в пари. Бажано, щоб вони мали однакове завдання. Діти перевіряють роботи одне одного і підраховують кількість правильно виконаних завдань.

3. Перевірка завдання консультантами.

Серед учнів, які добре встигають, обираю консультантів. До них можна звертатися по допомогу, вони перевіряють правильність виконання завдань.

4. Сам собі вчитель.

Пропоную учням самим перевірити своє завдання і виставити собі оцінку, порівняти її із тією, що поставив вчитель.

5. Чарівні відрізки. (Додаток 3).

Учні на відрізку позначають кількість правильно виконаних завдань-кроків.

6. Індивідуальна картка оцінювання. (Додаток 4).

7. Таблиця для самостійного оцінювання. (Додаток 5).

На урок підбираю 12 завдань з наростаючим ступенем складності. Після їх виконання учням пропоную самостійно оцінити свою роботу на уроці, а дані занести у таблицю.

8. Знаю. Вмію. Вчуся. (Додаток 6).

На уроках розвитку зв'язного мовлення оцінюю учнів за допомогою таблиці. Після опрацювання теми у графі таблиці діти ставлять позначки до певних слів (знаю, вмію, вчуся) знаки «+», «-»

9. Сходишки самооцінювання. (Додаток 7).

Діти прикріплюють свої позначки на відповідні сходишки:

4 сходишка – Я працював на повну силу!

3 сходишка – Я працював гарно, але відчуваю, що міг би досягти більшого.

2 сходишка – Я намагаюся працювати краще.

1 сходишка – Я працював мало.

10. Емоджи. (Додаток 8).

Учні заповнюють роздрукований робочий аркуш (або онлайн), окресливши один з запропонованих емоджи. Наприклад, щасливе обличчя – «Я вмію», думаюче обличчя – «Я не все розумію», засмучений смайлик – «Мені потрібні додаткові роз'яснення».

11. Зелений, жовтий, червоний. (Додаток 9)

На полях робочого аркуша учні мають зафарбовують клітинку в той колір, відповідно до того, як відчувається щодо нового матеріалу:

- ✓ **Зелений:** Я розумію! Я можу це зробити сам і навіть пояснити іншим.
- ✓ **Жовтий:** Мені потрібно трохи більше пояснень.
- ✓ **Червоний:** Я не розумію.

12. Селфі.

Якщо вже учні так прив'язані до своїх телефонів, то я дозволяю їм використати гаджет як інструмент самооцінки. Пропоную показати таку емоцію, яка б відображала, як вони відчуваються на уроці, чи все зрозуміли, чи ще мають якісь питання. Усі селфі, що надіслані мені, виводжу на екран і надаю кожному 10 секунд пояснити своє фото. Далі вирішую, чи потрібне повторення, чи можна давати нову тему.

13. Інстаграм-історія

Дивлячись сторіз в Інстаграмі можна зробити висновки, як пройшов день у людини. Пропоную учням намалювати чи схематично записати сторіз уроку, тобто зафіксувати основні його моменти. Це для мене є дуже інформативно.

14. Padlet (Додаток 10).

У середовищі змішаного навчання, тобто в умовах, коли традиційна взаємодія з навчальним матеріалом переплітається з різними навчальними діяльностями, онлайн цифрові інструменти організації зворотного зв'язку є важливим елементом навчання. Для цього я використовую онлайн дошку Padlet. Це один із найпопулярніших сервісів для створення онлайн просторів співпраці та взаємодії. На онлайн дошках я розміщую завдання, які спільно виконують учні, поширюю навчальну інформацію, збираю ідеї для проектів та обговорень. На онлайн дошках Padlet організовую мозкові штурми, узагальнюю та систематизую знання, тут залишаю окремі дописи, нотатки, файли, посилання, а також діти можуть коментувати та оцінювати свої роботи.

Отже, самооцінювання є невід'ємним умінням сучасної людини в процесі пізнання і самопізнання та альтернативним способом оцінки досягнень учнів. Самооцінювання є здатністю до саморефлексії, що сприяє зростанню самостійності в організації процесу навчання.

Лист самооцінки роботи в групі

Прізвище та ім'я: _____

(Оцініть себе за кожним напрямом від 0 до 2 балів)

1	Ти брав активну участь в роботі групи	
2	Ти вносив вдалі пропозиції, які врахувала група	
3	Ти надав підтримку іншим членам групи, заохочував їх до роботи	
4	Ти висунув цілком нову ідею, що сподобалась іншим	
5	Ти вдало узагальнював думки інших і просував роботу групи вперед	
6	Ти доповідав класу про результати групової роботи	
	Всього балів:	

Літературне читання.
Мудра дівчина. Українська народна казка.

Опитувальний лист *Ковтуна Олександра*

Вміння	Потребує покращення	Задовільно	Відмінно
Вміння виділити головне.		+	
Вміння відокремити факти від суб'єктивної думки.		+	
Вміння визначити інформацію, що має відношення до теми.			+
Вміння сформулювати проблему.		+	
Вміння бачити необ'єктивність судження.	+		
Вміння поставити запитання.			+
Вміння відокремити правдиву інформацію від неправдивої.			+
Вміння перевірити висновки на практиці.		+	
Вміння передбачити наслідки.		+	
Вміння виявити причинно-наслідкові зв'язки.	+		